

K PREKLADU ANGLICKÝCH KOLOKÁCIÍ DO SLOVENČINY V BELETRII

Barbara Jakubičková

*Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre
Nitra*

JAKUBIČKOVÁ, B.: On the Translation of English Collocations in Fiction into Slovak. *Slovak Language*, 2021, Vol. 86, No. 3, pp. 328 – 353.

Abstract: This paper focuses on the translation of chosen English collocations in fiction into Slovak. The research source used is the Slovak National Corpus. Altogether forty-five collocations are presented and five of them are analysed in greater detail. Two research objectives are set in order to look at the discussed topic in a more precise and comprehensive way. The research findings show that thirty English collocations (67 %) are free word combinations in their translation into Slovak. However, one of the translation equivalents (2 %) is a collocation and fourteen of them (31 %) are idioms. Therefore, the context and the translator's decisions seem to play a very important role in the process of translating collocations.

Key words: Slovak National Corpus, fiction, collocation, translation, English language, Slovak language

ÚVOD

Spájateľnosť slov patrí medzi fascinujúce jazykové fenomény nielen v jazyku, ale aj v preklade. Na tento fenomén poukazuje aj G. Orsolya (2017, s. 287), keď píše, že „skúmanie spájateľnosti slov je jednou z najaktuálnejších oblastí v rámci lexikálnej sémantiky, keďže kombinatorické vlastnosti slov sú pre každý jazyk špecifické“. Podľa M. Vajíčkovej a M. F. Lužaovej (2019, s. 19) „spájateľnosť slov nie je daná len ich gramatickými vlastnosťami, ale najmä ich sémantikou, ktorá obmedzuje kombinatorické možnosti ich spájateľnosti“. P. Ďurčo (1994, s. 16, in G. Orsolya, 2017, s. 287) definuje „spájateľnosť (kolokabilitu) ako limitovanú formálnu a sémantickú kapacitu lexikálnej jednotky, čo je podmienkou pre vznik kolokácie“.

Cieľom článku je analýza prekladu vybraných kolokácií z anglického do slovenského jazyka. Taktiež sa zameriava na skúmanie vplyvu kontextu a rozhodnutí samotného prekladateľa vo vzťahu k translácii daných kolokácií v beletrii. Článok je štruktúrovaný nasledovne: v úvode článku definujeme pojem spájateľnosť a predstavujeme cieľ článku. Ďalej opisujeme lingvistickú konceptualizáciu kolokácií a preklad kolokácií v beletrii. V časti metodológia výskumu charakterizujeme výskumný materiál, výskumnú metódu a skúmané vzorky slovných spojení, z ktorých detailnejšie analyzujeme päť vybraných kolokácií v diskusii. V časti zhrnutie výsledkov prezentujeme výsledky korpusovej a kontrastívnej analýzy. V závere článku sumariujeme naše zistenia.

1. LINGVISTICKÁ KONCEPTUALIZÁCIA KOLOKÁCIÍ

Podstatou výskumu kolokácií je, že vzniknuté väzby medzi slovami v každom jazykovom systéme sú špecifické, a preto či už preklad, alebo výučba jazyka si vyžadujú nielen poznanie jednotlivých slov, ale aj typických slovných spojení.

Autor Kolokácií v nemeckom jazyku F. J. Hausmann (1984, s. 118) definuje kolokáciu ako „typickú kombináciu dvoch a viacerých slov, ktoré sa v texte nachádzajú spolu, prevažne v rovnakom kontexte“. Autori Sémanticky signifikantných kolokácií P. Pecina a M. Holub (2002, s. 7 – 8) definujú kolokácie ako „skupinu významovo príbuzných slov, ktoré sa v texte vyskytujú pomerne často a prevažne v rovnakom kontexte“. Obe definície poukazujú na tzv. kontextové hľadisko, pretože kontext zohráva dôležitú úlohu pri vymedzení tematiky kolokácií a takisto pri samotnom preklade kolokácií.

Autor Lexikálnej sémantiky D. A. Cruse (1985, s. 40) definuje kolokácie ako zaužívané spoluvýskyty slov, pričom „každá lexikálna zložka je súčasne aj sémantickou zložkou útvaru“. Uvádza tu menné pomenovania, napr. *fine weather* (pekné počasie), *torrential rain* (prudký dážď, lejak), *light drizzle* (slabé mrholenie) alebo *heavy drinker* (ťažký pijan). Kolokácie sa skladajú z kolokanta (nositeľ hlavného významu, sémanticky nezávislý) a kolokátora (sémanticky závislý od kolokantu), ich spojenie nadobúda špecifický význam (M. Vajičková – M. F. Luža, 2019, s. 20 – 21). A. Jarošová (2007, s. 84) definuje kolokácie ako spojenia, ktorých jeden komponent má metaforický alebo metonymický základ, t. j. je sémanticky transponovaný. Spomenutí autori akcentujú sémantické hľadisko, ktoré je kľúčové pri opise kolokácií.

Kolokácie sú skúmané nielen z hľadiska sémantiky, ale aj z hľadiska frazeológie. Týmto aspektom kolokácií sa zaoberajú najmä autori všeobecného úvodu v rámci Oxfordského slovníka súčasnej angličtiny idiómov A. P. Cowie a kol. (1983, s. 25), ktorí definujú kolokácie (z angl. *restricted collocations*) ako „poloidiómy“ (z angl. *semi-idioms*), kde jeden komponent má prenesený význam a druhý vystupuje vo svojom doslovnom význame. Patria sem napríklad verbo-nominálne spojenia, napr. *to give/allow/permitt access to* (umožniť prístup k niečomu), *to jogg one's memory* (oživiť niečiu pamäť), a menné spojenia, napr. *blind alley* (slepá ulica) alebo *cardinal error* (kardinálna chyba, omyl).

J. R. Firth, považovaný za otca kolokácií, hovorí, že kolokácie v sebe ukrývajú lexikálny význam na syntagmatickej úrovni, t. j. kolokácie treba skúmať v kontexte na úrovni vety, nie ako samostatné lexikálne jednotky (1957, s. 96). Význam kolokácie sa nedá jednoducho odvodiť od jednotlivých komponentov, z ktorých sa skladá, pretože kolokácie vystupujú ako celok. F. Čermák (2001, s. 254), autor Syntagmatiky slovníka: typy lexikálnych kombinácií, chápe kolokáciu ako „zmysluplné spojenie slov/-lexém, ktorých vznik je podmienený ich vzájomnou kolokabilitou

i kompatibilitou“. Autor Novej teórie slov a jazyka M. Hoey (2005, s. 158 – 159) pojmom kolokácia definuje „spojenie dvoch alebo viacerých lexikálnych jednotiek, ktoré sú skúmané z hľadiska tzv. lexikálneho kontextu, t. j. určité slovo (báza) sa spája s konkrétnou a ohraničenou skupinou iných slov (kolokátov)“. Ako príklady uvádza slová *tráva*, ktoré sa najčastejšie spája s adjektívom *zelený*, alebo *list*, ktoré sa najčastejšie spája so slovesami *písať* či *čítať*. Ďalšia definícia kolokácií hovorí, že ide o „skupinu dvoch slov, ktoré nemôžu byť len tak jednoducho nahradené inými slovami, inak by stratili svoj lexikálny význam“ (M. Parrot, 2010, s. 124). D. Majchráková (2011) používa pomenovanie kolokácia pri analýze dvojíc (tzv. bigramov) a trojíc (tzv. trigramov) slov nachádzajúcich sa tesne vedľa seba, ktoré boli následne vyselektované pomocou príslušného softvéru a zoradené podľa frekvencie. V rámci daných definícií sa zohľadňuje najmä lexikologické hľadisko a frekvenčný aspekt skúmania kolokácií. V rámci frekvenčného aspektu možno konštatovať, že za kolokáciu sa považuje každé slovné spojenie, ktoré sa spolu vyskytuje pomerne často. Takýmto spôsobom sú spracované mnohé slovenské kolokačné slovníky, medzi nimi napríklad *Slovník kolokácií prídavných mien v slovenčine* (2017) alebo *Slovník slovných spojení. Podstatné mená* (2017).

Kolokácie sú skúmané aj z lexikografického hľadiska. Slovník súčasného slovenského jazyka (2006, 2011, 2015) definuje kolokáciu ako „dve alebo viac samostatných lexikálnych jednotiek, ktoré sa zvyčajne používajú spolu; ustálené slovné spojenie: *typické, najbežnejšie používané kolokácie; kolokácie v odborných textoch; výpočet kolokácií určitého slova*“. Substantívny slovník definuje kolokáciu ako „štatisticky signifikantné spojenie slov, pričom výber kolokátov (slov, ktoré sa so substantívami spájajú) súvisí s ich frekvenčnou distribúciou“ (D. Majchráková – P. Ďurčo, 2010, s. 103 – 114).

Slovník kolokácií prídavných mien v slovenčine definuje kolokácie ako „zmysluplné kombinácie kľúčového slova s iným slovom, resp. slovami, ktoré boli získané z korpusových dát pomocou štatistických nástrojov“ (D. Majchráková – K. Chlpíková – K. Bobeková, 2017, s. 9).

1.1 Kolokačné modely a štatistické parametre kolokácií

Existujú rôzne kolokačné modely špecifické pre každý jazykový systém, pomocou ktorých sú jednotlivé komponenty kolokácie triedené do rôznych slovnodruhových skupín.

Pre slovenský jazyk vychádzame z kolokačných modelov, ktoré vytvorili P. Ďurčo, D. Majchráková a kol. (2017, s. 9 – 12); D. Majchráková a kol. (2017, s. 7 – 12):

- AdjAku + SubAku: *za lacný peniaz*
- AdjLok + SubLok: *na poslednej ceste*

- AdjIns + SubIns: *s absolútnym nasadením*
- Adj + [Adjkol + Sub]: *mimoškolská odborná činnosť*
- Adjkol + [Adj + Sub]: *medzinárodné mierové sily*
- Adj + [Sub + Sub]: *utiahnutý spôsob života*
- Atr + Sub1Nom: *dobročinná aktivita, vzdelávacia aktivita*
- Sub1Nom + Sub2: *aktivita mozgu*
- Sub2 + Sub1Gen: *stupeň povodňovej aktivity*
- Verb + Sub1Gen: *zapojiť sa do nejakej aktivity*
- Verb + Sub1Dat: *nabádať niekoho k činnosti*
- Verb + Sub1Lok: *angažovať sa v nejakej činnosti*
- Sub2 + Sub1Aku: *priestor na aktivitu*
- Sub2 + Sub1Lok: *dohoda o činnosti*

Výskum v oblasti spájateľnosti slov na rozsiahlych jedno- a dvojazyčných korpusoch má podľa P. Ďurča (2007, s. 4) „priame využitie v jedno- a dvojazyčnej lexicografii, v teórii a praxi prekladu a v didaktike vyučovania materinského jazyka a cudzích jazykov“. Obsahujú informácie o štatistických hodnotách, ktoré sú pri výskume spájateľnosti slov (kolokability) dôležité. Ide o hodnoty MI-score, T-score a logDice. Hodnota T-score je tzv. miera kontrastu, ktorá určuje, či ide o náhodné spojenie slov v korpuse alebo nie. Čím je táto hodnota vyššia, tým je pravdepodobnejšie, že slovné spojenie je ustálené. „Z lingvistického hľadiska možno povedať, že T-score uprednostňuje časté kolokáty“ (V. Benko a kol., 2019, s. 42). Hodnota MI-score je tzv. miera spájateľnosti. Čím je táto hodnota vyššia, tým je pravdepodobnejšie, že dané slovné spojenie je kolokáciou. „Z lingvistického hľadiska možno povedať, že tento koeficient uprednostňuje silné kolokáty“ (ibid, s. 43). Tretia hodnota logDice je tzv. štandardný koeficient, ktorý bližšie určuje, či výskyt slovných spojení je nezávislý alebo náhodný a „používa sa pri vytváraní tzv. kolokačných profilov“ (ibid, s. 44). Avšak neexistuje presne dané rozpätie hodnôt, ktoré by boli určujúce pre ich interpretácie. V zásade platí, že čím je daná hodnota vyššia, tým je pravdepodobnejšie, že výskyt slovných spojení je nezávislý a ide o ustálené slovné spojenia.

Pre určenie toho, či slovné spojenie je alebo nie je kolokáciou, je smerodajná práve hodnota MI-score. Avšak pri určení toho, či naozaj ide o kolokáciu alebo nie, je dôležitý nielen frekvenčný alebo distribučný aspekt kolokácií, ale rovnako aj ich sémantický aspekt. Preto je potrebné skúmané slovné spojenia podrobiť detailnejšej lingvistickej analýze, ktorá pomôže bližšie určiť, či dané slovné spojenia sú alebo nie sú kolokáciami. Jednou z takýchto lingvistických analýz je analýza slovných

¹ Kolokačný profil je definovaný ako množina všetkých kolokátov, ktoré s konkrétnym slovom vystupujú v slovných spojeniach.

spojení M. Vajičkovej a M. F. Lužaovej (2019, s. 17 – 34), ktorá slovné spojenia delí do troch základných skupín: voľné slovné spojenia, ustálené slovné spojenia (kolokácie) a idiomatické slovné spojenia.

Voľné slovné spojenia sú spojenia, pri ktorých zostáva po zmene jednotlivých častí ich lexikálny význam zachovaný (J. Mistrík, 1993, s. 405). Príklady: spojenie *neverný manžel* môže byť nahradené spojeniami *cudzoložný manžel*, *záletnícky manžel* a i. Spojenie *pekný chlapec* môže byť nahradené spojeniami *šumný chlapec*, *švárny chlapec*, *fešný chlapec* a i. (D. Majchráková, 2010). V prípade všetkých slovných spojení možno hovoriť o jednom a tom istom lexikálnom význame aj napriek zmene ich jednotlivých komponentov. Voľné slovné spojenia sú typické tým, že jednotlivé časti možno voľne obmieňať a lexikálny význam zostáva pritom zachovaný.

Ustálené slovné spojenia (kolokácie) sú spojenia, pri ktorých sa po zmene jednotlivých častí ich lexikálny význam stratí, pretože sa viažu na konkrétny kontext, resp. vystupujú v typických ustálených väzbách (M. Caltíková, 2002, s. 35). Príklady: slovné spojenie *internetová bezpečnosť* (bezpečnosť pri práci s internetom) nemôže byť nahradené spojením *internetová ochrana*; spojenie *elektronická kniha* (kniha, ktorú možno čítať pomocou počítača, mobilu a pod.) nemožno nahradiť spojením *počítačová kniha*; spojenie *vzdušný most* (pravidelné letecké spojenie) nemožno nahradiť spojením *vzduchový most* a i.

Idiomatické slovné spojenia sú spojenia, pri ktorých je ich lexikálny význam skrytý a nemožno ho odvodiť od jeho komponentov (ibid., s. 50). Sú typické svojou obraznosťou. Príklady: *od buka do buka*, t. j. robiť niečo neporiadne a nesystematicky; *byť u niekoho dobre zapísaný*, t. j. urobiť na niekoho dobrý dojem; *mať podrezaný jazyk*, t. j. rád a s obľubou rozprávať a i.

Cieľom nášho výskumu je zistiť, či všetky skúmané anglické kolokácie sú kolokáciami aj v slovenčine. Zameriame sa na možnosti prekladu vybraných kolokácií v beletrii. Pôjde o preklad z anglického do slovenského jazyka. Použitým výskumným materiálom je Slovenský národný korpus, konkrétne jeho anglicko-slovenský paralelný podkorpus umeleckých textov par-sken-4.0-fic.² Konkrétne ilustráciu daného podkorpusu s prehľadom vybraných konkordancií ponúka obr. 1.

² Paralelný anglicko-slovenský podkorpus^[6] umeleckých textov obsahuje 261 mil. tokenov v slovenskej časti a 295 mil. tokenov v anglickej časti. Aktuálna verzia bola sprístupnená 7. 12. 2015. Korpus sa skladá z dvoch častí: podkorpusu beletrie (200 mil. tokenov – 92 mil. tokenov v slovenskej časti, 108 mil. tokenov v anglickej časti) a podkorpusu voľne dostupných textov. Tento podkorpus obsahuje vzájomné preklady z oboch jazykov, t. j. texty v slovenskom jazyku preložené do anglického jazyka a opačne. Texty sú automaticky zarovnané po vetách.

Užívateľ: jakubickova.barbara Korpus: par-sken-fic-4.0-en Popis: Slovensko-anglický paralelný korpus 4.0 (beletria).en Veľkosť: 107 695 416 pozícií | Výskyt: 23

Domov
 Nové hľadanie
 Zoznam slov
 Informácie o korpus
 Uložiť
 Možnosti zobrazenia
 KWIC
 Veta
 Zarovnanie
 Triedenie
 Ľavý kontext
 Prvý kontext

Hladané aktivity 2 914 > Pozitívny filter (nepočítajúc KWIC) extracurricular 23 (0,21 na milión) | ARF: 12,83 €

Strana 1 z 2 Prejsť Casita Posledná

par-sken-fic-4.0-en	par-sken-fic-4.0-sk
DBal1 She had to admire the way Richmond accomplished his extracurricular activities .	DBal1 Musela obdivovať spôsob, ako Richmond uskutočnil svoje mimomanzelské aktivity.
DBal1 I warned you, Alan, that one day your little extracurricular activities would get us into trouble.	DBal1 Varovala som ťa, Alan, že nás tvoje mimomanzelské aktivity raz privedú do kašičky.
KVon2 He invited a girl who was at the bottom of the social order, whose parents were illiterate and unemployed, who had two brothers in prison, who got very poor grades and engaged in no extracurricular activities , but who, nonetheless, was one of the prettiest young women anybody had ever seen.	KVon2 Pozval dievčinku, ktorá bola na samom spodku spoločenského rebríčka, ktorej rodičia boli negramotní a nezamestnaní, ktorá mala dvoch bratov vo väzení, ktorá dostávala mizerné známky a nezapája sa do nijakej mimomanzelskej činnosti, ale ktorá napriek tomu viedliemu bola jednou z najkrásnejších mladých žien, akú kto kedy videl.
AHe11 Ruby had attended Booker T. Washington elementary school and Edison High, where she was a diligent student and volunteered for extracurricular activities , most aimed at social justice and change.	AHe11 Chodila do Základnej školy Bookera T. Washingtona a na Edisonovo gymnázium, kde usilovne študovala a dobrovoľne sa zapájala do mimomanzelských činností, zameraných výhradne na sociálnu spravodlivosť a zmenu spoločnosti.
XXB4 But it turned out to be a marvelous cover for his extracurricular activities .	XXB4 Obával sa, že rodina sa mu stane ťažkým bremenom, ktoré ho stiahne na dno, ale zmenila sa na paradnú zatačku pre jeho mimomanzelské hry.

Obr. 1: Konkordancia pre anglickú kolokáciu *extracurricular activity*

V rámci článku predstavíme štyridsaťpäť kolokácií z vybraných tematických okruhov a následne z každého tematického okruhu vyberieme jednu kolokáciu, ktorú podrobíme detailnejšej analýze v diskusii. Spolu tak zanalyzujeme päť vybraných kolokácií.

Výskumný cieľ pozostáva z dvoch čiastkových úloh:

1. Analýza prekladu vybraných kolokácií z anglického do slovenského jazyka.
2. Skúmanie vplyvu kontextu a prekladateľských rozhodnutí³ vo vzťahu k translácii daných kolokácií v beletrii.

2. PREKLAD KOLOKÁCIÍ V BELETRII

Preklad umeleckého textu je charakteristický interpretáciou daného textu, ktorá sa chápe ako metóda poznávania literárneho diela (E. Gromová, 2003, s. 75). V každom umeleckom texte hovoríme najmä o poznávacej, emocionálnej a estetickej funkcii, ktoré by pri preklade do cieľového jazyka mali zostať zachované. Umelecký text sa vyznačuje aj bohatšou slovnou zásobou, zvýšenou variabilitou výrazových prostriedkov (aj pri preklade), využívaním synonym či dôležitosťou konotatívneho významu slov (M. Hebron, 2004, s. 133). Napríklad anglické slovo *harvest* – *žatva* (denotatívny význam). Prvotný význam príde recipientovi textu na um ako prvý, avšak po detailnejšej analýze slova recipient zistí, že toto slovo má v angličtine aj iné významy, ako napríklad *úroda* či *zlaté polia*. Stotožňujeme sa s tvrdením P. Ďurča (2010, s. 66) a G. Orsolovej (2017, s. 293), že „čím viac významov má slovo vo východiskovom jazyku, tým viac ekvivalentov má aj v cieľovom jazyku a tým bohatší je jeho kolokačný profil“. M. Bakerová (1992, s. 49 – 50) spomína, že kolokačný profil slova môže byť ovplyvnený aj charakterom významu slova, pričom rozlišuje všeobecný (z angl. general) a konkrétny (z angl. specific) význam. V súvislosti s významom spomína istú skupinu slov (kolokátov), ktoré sa vyskytujú v spojení s konkrétnym slovom (bázou). Napríklad anglické sloveso *shrug* – *pokrčiť*, *krčiť* sa spája s ohraničenou skupinou slov, najčastejšie však so substantívom *shoulders* – *ramená*. Avšak sloveso *run* sa okrem svojho prvotného významu, t. j. *bežať*, *utekať* vyskytuje aj vo funkcii iných významov v závislosti od kontextu, v ktorom sa nachádza, napr. *run a company* –

³ Preklad je definovaný ako „séria ťahov“, t. j. ide o rozhodovací proces. (J. Levý, 1963, s. 35).

viest', riadiť spoločnosť, run water – pustiť vodu, run nose (runny nose) – nádcha a i. Autorka ďalej uvádza (ibid, s. 51), že „čím je slovo všeobecnejšie, tým má širší kolokačný profil“. Naopak, „čím je slovo špecifickejšie, tým má užší kolokačný profil“. Dôležitú úlohu zohráva najmä to, koľko významov dané slovo má.

2.1 Typy kolokácií v umeleckých textoch

Ďalším významným prvkom umeleckých textov je pomerne častý výskyt nasledujúcich kolokácií (J. Jaber, 2005, s. 191 – 192):

- kolokácie obsahujúce podstatné meno a prídavné meno, kde sa prekladateľ snaží nájsť vhodný atribút v cieľovom jazyku (*a beloved wife – milovaná manželka*);
- kolokácie obsahujúce sloveso a podstatné meno (predmet z hľadiska vetných členov), v ktorých sa prekladateľ snaží nájsť vhodné sloveso v cieľovom jazyku (*have a rest – odpočinúť si, oddýchnuť si*);
- kolokácie obsahujúce počítateľné a nepočítateľné podstatné mená, v ktorých sa prekladateľ snaží nájsť vhodné počítateľné podstatné meno v cieľovom jazyku (*a piece of cheese – kusok syra*);
- kolokácie obsahujúce podstatné meno (podmet z hľadiska vetných členov) a sloveso, kde sa prekladateľ snaží nájsť vhodné sloveso v cieľovom jazyku (*the bird chirps – vtáčik šteboce*);
- kolokácie tvorené dvoma synonymami alebo dvoma antonymami (*good and evil – dobro a zlo*).

Všetky typy spomenutých kolokácií je jednoduchšie prekladať, ak prekladateľ nájde vhodný ekvivalent v cieľovom jazyku. Občas sa stane, že pri preklade kolokácie z východiskového do cieľového jazyka sa slovosled slovného spojenia nezachová, ale sa zmení. Ak umelecký text obsahuje nejaké odchýlky v kolokáciách, resp. v ich preklade, prekladateľ by mal tieto odchýlky zachovať aj v cieľovom texte, pokiaľ to bol zámer autora východiskového textu (ibid., s. 193). Napríklad slovné spojenie *poisonous woman* hovorí o tom, aká je žena nebezpečná, preto nemožno toto slovné spojenie prekladať doslova. Pokiaľ má prekladateľ za úlohu preložiť nejakú kolokáciu, jej doslovný preklad nie je najvhodnejším variantom.

Pri ich preklade sa prekladatelia snažia dosiahnuť najmä ekvivalenciu a pokúšajú sa nájsť vhodný ekvivalent v cieľovom jazyku. P. Newmark (1988) je však toho názoru, že problém prekladu slovných spojení spočíva v samotnej podstate spájateľnosti slov, pretože medzi jednotlivými komponentmi kolokácie (kolokátom a kolokantom)⁴ je arbitrárny vzťah, pričom minimálne jeden z komponentov má polysé-

⁴ Bázové slovo (kolokant) sa vyznačuje vzťahom k jeho ľavostranným a pravostranným kolokátom. Napr. medzi kolokátmi *mladý* a *starý* viazucimi sa k báze (kolokantu) *chlap* vzniká spomínaná arbitrárnosť, z hľadiska kolokability úplná.

mantický význam a v danom spojení nadobúda sekundárny význam. M. Bakerová (1992) spomína prítomnosť závislosti medzi komponentmi kolokácie a jej významom. Vďaka tomu sa i nezvyčajné kombinácie slov vyskytujú prirodzene, pretože slová majú tendenciu spájať sa s inými slovami. Problémy pri preklade kolokácií nastávajú práve kvôli rozdielnym kolokačným modelom východiskového a cieľového jazyka. Ako bolo spomenuté už v lingvistickej konceptualizácii kolokácií, je potrebné poznať nielen jednotlivé slová, ale i typické slovné spojenia daného jazykového systému. Pri preklade by mal preto prekladateľ disponovať nielen znalosťou východiskového jazyka, ale i cieľového jazyka vrátane znalosti kolokácií.

Preklad kolokácií je chápaný ako súbor viacerých faktorov, ktoré by mal každý prekladateľ v procese prekladu vziať do úvahy. Výsledkom tak zostane komplexný preklad z hľadiska produktu, resp. translátu.

3. METODOLÓGIA VÝSKUMU

Vo výskume sa zameriame na analýzu prekladu vybraných anglických kolokácií v beletrii z tematických okruhov *práca a povolanie, domov a bývanie, šport, umenie a kultúra a cestovanie*. Ako už bolo uvedené, výskumným materiálom pre vybrané kolokácie je Slovenský národný korpus (ďalej len SNK), konkrétne jeho paralelný anglicko-slovenský podkorpus umeleckých textov. Dané témy sme zvolili preto, lebo patria nielen medzi maturitné okruhy na stredných školách, ale sú i súčasťou lekcii v rámci jednotlivých učebníc využívaných pri výučbe cudzích jazykov. Zvolený výber tematických okruhov tak môžeme považovať za opodstatnený a relevantný. Zameriame sa na štyridsaťpäť rôznych kolokácií z vyššie menovaných tematických okruhov a následne z každého tematického okruhu vyberieme jednu kolokáciu, ktorú podrobíme detailnejšej analýze. Spolu tak zanalyzujeme päť vybraných kolokácií. Pri každej kolokácii určíme frekvenciu výskytu v korpuse a frekvenciu prekladu, t. j. koľkokrát sa daný variant prekladu kolokácie vyskytoval v korpuse. Tento údaj bude uvedený v zátvorke za každou kolokáciou. Taktiež budeme sledovať, ako kontext a rozhodnutia prekladateľa ovplyvňovali preklad danej kolokácie. Pri preklade jednotlivých kolokácií navyše zintegrujeme terminológiu deskriptívnej translológie (P. Newmark, 1988, s. 45 – 47) a terminológiu prekladateľských postupov (J. Munday, 2016, s. 88 – 93), aby sa výskum lepšie zasadil do oblasti prekladu a aby sa odborný diskurz viac profesionalizoval.

Predmetom nášho výskumu bude sledovanie prekladu adjektívno-substantívneho typu kolokácií, pričom na výber substantív v rámci jednotlivých slovných spojení bude použitý svetovo najväčší online anglický slovník wordnik.com. Jednotlivé substantíva sme vyhľadávali pomocou funkcie relate, t. j. hľadali sme slová, ktoré sa s danou témou najčastejšie spájajú. Výber adjektív sme realizovali na základe ich frekvencie s daným substantívom v SNK, t. j. koľkokrát sa v spojení s daným sub-

stantívom v korpuse nachádzali. Rovnako sme zohľadňovali aj hodnotu MI, ktorá indikovala, či by mohlo ísť o kolokáciu alebo nie, keďže východiskom nášho výskumu je práve preklad kolokácií.

V rámci tohto výskumu vybraných kolokácií skúmame kolokácie ako kombinácie autonómnych jazykových tvarov a pri ich zatriedení do správnej skupiny budeme vychádzať práve zo spomínaného delenia slovných spojení od M. Vajičkovej a M. F. Lužaovej (2019, s. 19), t. j. ak osamotené komponenty slovného spojenia sú sémanticky podobné s ich spoluvýskytom, ide o voľné spojenie a opačne, ak sú viac rozdielne ako podobné, tak ide o ustálené slovné spojenie. Na kontrolu slovných spojení v slovenskom jazyku použijeme Slovník súčasného slovenského jazyka (2006, 2011, 2015), pretože je rovnako sémanticky orientovaný a pomocou neho rozlíšime kolokáciu od frazeologizmu. Cieľom bolo usúvzťažiť a prepojiť tieto dva pohľady, aby sa náš výskum stal kompatibilnejším. V slovenskom jazyku existujú aj iné slovníky, resp. slovníky, ktoré sú priamo orientované na kolokácie, avšak tie sú spravidla spracované z frekvenčného hľadiska, t. j. za kolokáciu považujú každé slovné spojenie, ktoré sa v spoluvýskyte objavuje pomerne často. Takýmto spôsobom je spracovaný napríklad Slovník kolokácií prídavných mien v slovenčine (2017) alebo Slovník slovných spojení. Podstatné mená (2017). Obe publikácie zachytávajú spájateľnosť podstatných a prídavných mien súčasného slovenského jazyka a ponúkajú zoznam najfrekventovanejších kolokátov, t. j. slov, ktoré sa s danými podstatnými či prídavnými menami najčastejšie vyskytovali (P. Ďurčo – D. Majchráková a kol., 2017; D. Majchráková – K. Chlpíková – K. Bobeková, 2017, s. 7).

Slovník súčasného slovenského jazyka (ďalej len SSSJ) okrem výkladovej časti heslovitého slova (za značkou „trojuholník“) uvádza aj viacslovné pomenovania a ustálené formuly (za značkou „štvorček“), tak aj frazémy a parémie (za značkou „štvorček s krúžkom“).

Slovník súčasného slovenského jazyka A – G, H – L, M – N z r. 2006, 2011, 2015.

lacný -ná -né 2. st. -nejší príd. 1. ► ktorý stojí málo peňazí; op. drahý; l. tovar; l. obed; l. dar; lacná rekreácia; lacná energia; lacná výroba; veľmi lacná pracovná sila; drevo bývalo najlacnejším materiálom; Vystavia na obdiv lacní bižutériu alebo vzácné rodinné klenoty, nádherne opracované. [V. Šikulová] nehodnotnú □ ekon. lacné peniaze označenie pôžičiek, ktoré možno získať pri nízkej úrokovej miere; fin. lacný úver za nízke úroky □ lacné knihy a) predávané so zľavou b) vydávané v masovom náklade, paperbacky 2. ► ktorý nestojí veľa úsilia; získaný bez námahy, ľahko; syn. ľahký; l. úspech; lacná sláva, popularita; lacné víťazstvo; lacná korisť; strelit l. gól 3. trochu pejor. ► ktorý nejde do hĺbky, k podstate, povrchný; ktorý nemá hodnotu, (často umelecky) bezcenný, prázdny; l. vtip, fór banálny; l. efekt; l. optimizmus; lacná zábava; lacná útecha, výhovorka; hrdinka z lacného románu; byť zdrojom lacných senzácií; dávať lacné sľuby nemyslené úprimne □ iraz. byť z lacného kraja chcieť niečo kúpiť veľmi lačno al. dostať zadarmo; publ. lacná krajina kde je lačno, lacnota, obyč. z hľadiska návštevníka z inej krajiny, turistu; lacný frajer neopodstatnene sebavedomý človek; lacný Jožko (priv) podomový predavač drobností malej ceny; to nie je lacný spás to stojí veľa peňazí; [kúpiť, predat, robiť niečo] za lacný groš/peniaz al. za lacné peniaze za málo peňazí. lačno □ patem. čo je lacné, nie je vzácné al. čo je vzácné, nie je lacné iba ťažko získané si vážime; lacné mäso, riedka polievka a) z mála nemožno očakávať veľa b) malá námaha nemôže priniesť uspokojivý výsledok

Obr. 2: Ukážka vyhľadaneho heslovitého slova *lacný* v rámci SSSJ

Z obr. 2 vyplýva, že spojenia *lacný tovar*, *lacný obed*, *lacná energia*, *veľmi lacná pracovná sila* a i. sú voľnými slovnými spojeniami. Spojenia *lacné peniaze*

a lacné knihy sú kolokáciami a spojenia *byť z lacného kraja*, *lacný frajer*, *lacný Jožko*, *za lacný peniaz/groš* a i. sú idiómami.

Na kontrolu slovných spojení v anglickom jazyku použijeme viaceré kolokačné slovníky, ako napríklad online Macmillan dictionary (2009 – 2021), Longman Dictionary, OXFORD Collocation Dictionary, Slovník vybraných anglických kolokácií z oblasti obchodnej angličtiny (H. F. Martins, 2017) a Longman Dictionary of Contemporary English – Slovník súčasného anglického jazyka.

4. VÝSLEDKY KORPUSOVEJ ANALÝZY

V rámci korpusovej analýzy sa zameriame na náš prvý cieľ, ktorý pozostáva zo syntetizujúceho prehľadu a následnej analýzy prekladu vybraných kolokácií z anglického do slovenského jazyka.

4.1 Tematický okruh: práca a povolanie

V rámci tematického okruhu *práca a povolanie* bolo dohromady nájdených deväť kolokácií v anglickom jazyku. Ide o nasledovné kolokácie:

painstaking effort – preložené ako *precízna práca*, *usilovná práca*, *piplavá práca*, *namáhavá práca*, *veľká trpezlivosť* a *trvať večnosť*

Vo všetkých variantoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

backbreaking work – preložené ako *namáhavá práca*, *vyčerpávajúca práca*, *ťažká práca*, *ťažká drina*, *krkolomná práca* a *nekonečná drina*

Všetky predošlé preklady sú voľné slovné spojenia.

brisk trade – preložené ako *výborný zisk*, *veľký obchod*, *skvelá tržba*, *ísť skvele* a *čulo obchodovať*

Všetky typy prekladu sú voľné slovné spojenia.

rough trade – preložené ako *drsné zaobchádzanie*, *poľovať v cudzom revíri*, *pochybná existencia* a *zamiešať sa do istých kruhov*

Aj v tomto prípade ide o voľné slovné spojenia.

profitable business – preložené ako *výnosný obchod*, *dostatočný príjem*, *zisková firma*, *lacný peniaz*, *výhodný obchodný vzťah*, *výnosné*, *výborne zarábať* a *zisková baňa*

Dané slovné spojenia sú po preklade do slovenského jazyka voľnými slovnými spojeniami, avšak spojenie *lacný peniaz*, resp. *kúpiť niečo za lacný peniaz* je v slovenčine idiómom (SSSJ, 2011). Tento idióm opisuje fakt, že daná osoba, resp. kupujúci kúpil niečo výhodne, lacno a za málo peňazí. Avšak je potrebné dodať, že tento slovenský ekvivalent je značne posunutý, resp. vyabstrahovaný, pretože vyjadruje len jednu stranu obchodu, a to kupujúcu. Obchod sa však nedá redukovať na jednu stranu, obchod vždy inherentne zahŕňa dve strany, a to kupujúcu i predávajúcu. Z tohto dôvodu nemôže fungovať ako univerzálny ekvivalent.

plush office – preložené ako *luxusná kancelária/prepychová kancelária, honosná kancelária, elegantná kancelária, komfortná kancelária, plyšová kancelária* (doslovný preklad), *prepychová kancelárska miestnosť a luxusný kancelársky apartmán*

Vo všetkých variantoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

regional office – preložené ako *miestna kancelária, regionálny úrad, miestna pobočka, oblasťná pobočka, okresné ústredie a regionálna kancelária* (doslovný preklad)

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

busy schedule – preložené ako *nabitý program, rušný program, preplnený program, náročný rozvrh, nabitý pracovný program, pracovné zaťaženie, mať práce vyše hlavy, mať plné ruky práce, byť zanepřázdný, nabitý rozvrh a prepchatý rozvrh*

Dané slovné spojenia sú po preklade do slovenského jazyka voľnými slovnými spojeniami, avšak spojenia, resp. preklady *mať práce vyše hlavy, nájsť si na niekoho čas a mať plné ruky práce* sú v slovenčine idiómami (SSSJ, 2015).

tight schedule – preložené ako *nabitý program, nabitý rozvrh, časový rozvrh, pevný termín, napätý časový plán, mať veľmi málo času a minimálny čas na napláňovanie*

Aj v tomto prípade ide vo všetkých variantoch prekladu o voľné slovné spojenia.

4.2 Tematický okruh: domov a bývanie

V rámci tematického okruhu *domov a bývanie* bolo dohromady nájdených sedem kolokácií v anglickom jazyku. Ide o nasledovné kolokácie:

convenient place – preložené ako *vhodné miesto/príhodné miesto, prístupné miesto, dobré miesto, príjemné miesto a byť ako stvorené*

V rámci slovenských prekladov hovoríme o voľných slovných spojeniach, avšak preklad *býť ako stvorené* je podľa SSSJ (2006) idiómom, t. j. veľmi sa na niečo hodíť.

fine house – preložené ako *pekný dom, krásny dom, krásny dom, výstavný dom, slušný dom, prepychový dom, nádherný dom, parádny dom, pekná vilka, veličizný dom, honosný palác a fajnový dom* (doslovný preklad)

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

sheltered life – preložené ako *chránený život, striedmy život, utiahnutý život, nenápadný život, sklenikový život, krotký život, fádny život, bezstarostný život, bezpečný život, žiť zápečnícky, žiť v závetří, žiť ako vo vatičke, žiť ako v klietke, žiť pod ochranou, byť chránený, nezažiť toho dosť, skleník, ulita, žiť utiahnuto a ústranie*

Dva varianty prekladu sú idiómami, a to *žiť ako vo vatičke*, t. j. mať sa veľmi dobre, a *žiť ako v klietke*, t. j. byť obmedzovaný vo voľnosti. Ostatné varianty prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

busy life – preložené ako *rušný život, plodný život, nabitý program, nabitý harmonogram, naplnený život, rušné hemženie, zaujímavý život, mať veľa práce, byť večne zaneprázdnený, mať priveľa roboty a byť priveľmi zaneprázdnený*

Vo všetkých typoch prekladu hovoríme o voľných slovných spojeniach.

empty feeling – preložené ako *pocit prázdna/pocit prázdnoty, zvláštne prázdno, čudný pocit, neprijemný pocit, neprijemne driapavý pocit, prázdny pocit* (doslovný preklad), *pocit nepokoja, pocítiť dutú prázdnotu a pocit asketickej prázdnoty*

Všetky typy prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

erie feeling – preložené ako *záhadný pocit/strašidelný pocit, čudný pocit, zvláštny pocit, zvieravý pocit, neprijemný pocit, desivý pocit, hrozný pocit, divný pocit, desivý pokoj, zvláštny záchvev, čudná nostalgia, tajomná atmosféra, tajomný nádyh a tajomný príznak*

Aj v prípade týchto prekladov do slovenčiny hovoríme o voľných slovných spojeniach.

different background – preložené ako *rôzne prostredie/rozličné prostredie, iné pomery, rozdielna vrstva, pestrý genetický pôvod, rozdielny pohľad, rozličná výchova a povstať z iného*

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

4.3 Tematický okruh: šport

V rámci tematického okruhu *šport* bolo dohromady nájdených trinásť kolokácií v anglickom jazyku. Ide o nasledovné kolokácie:

excellent health – preložené ako *výborné zdravie/vynikajúce zdravie, dokonalé zdravie, skvelé zdravie, výborná kondícia, výborný zdravotný stav, skvelý zdravotný stav, cítiť sa výborne, byť úplne zdravý, zdravie výborne slúži, byť zdravý ako ryba a byť zdravý ako buk*

Preklady *byť zdravý ako ryba, byť zdravý ako buk* a *zdravie výborne slúži* sú podľa SSSJ (2006) idiómami, t. j. byť vo veľmi dobrej zdravotnej kondícii a cítiť sa výborne. Ostatné formy prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

ill health – preložené ako *podlomené zdravie/naštrbené zdravie, slabé zdravie, narušené zdravie, chabé zdravie, zhoršené zdravie, zlý zdravotný stav, byť chorľavý, zdravie už neslúži, zdravotné problémy* a *netešiť sa dobrému zdraviu*

Preklad *zdravie už neslúži* je idiómom, t. j. zdravie už nefunguje tak ako kedysi. Ostatné varianty prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

delicate health – preložené ako *krehké zdravie, podlomené zdravie, chatrné zdravie, slabé zdravie, chúlостivé zdravie* a *zdravotné problémy*

Pri všetkých variantoch prekladu hovoríme o voľných slovných spojeniach.

exquisite pleasure – preložené ako *mimoriadne potešenie, nádherná rozkoš, jedinečná rozkoš, náramná radosť, intenzívna rozkoš, intenzívna slasť, dokonalý pô-*

žitok, výnimočný pôžitok, slastný pocit, nesmierne potešenie, nevýslovná rozkoš, rozprávková rozkoš, trýznivá rozkoš, slintat' od blaha a prudký nával rozkoše

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

sheer pleasure – preložené ako *číre potešenie, číra radosť, prosté potešenie, obyčajná radosť, prudká slasť a slastne si vychutnávať*

Opäť hovoríme o voľných slovných spojeniach.

sensual pleasure – preložené ako *zmyselné potešenie, zmyselná rozkoš, zmyslový pôžitok, čistá rozkoš, telesný pôžitok, intenzívne prežívaná radosť, telesné rozptýlenie a zmyselné radovánky*

Vo všetkých typoch prekladu hovoríme o voľných slovných spojeniach.

steely determination – preložené ako *nezlomné odhodlanie/pevné odhodlanie, nepoddajná vôľa, ocelové odhodlanie, ocelová rozhodnosť (doslovné preklady) a chladná rozhodnosť*

Opäť hovoríme o voľných slovných spojeniach.

stubborn determination – preložené ako *vzdorovitá rozhodnosť, nevidaná vytrvalosť, tvrdohlavé odhodlanie, tvrdohlavo si stát' za svojim, tvrdošijne nástožiť na niečom, zanovitý výraz tváre a vziať si niečo do hlavy*

Preklad *vziať si niečo do hlavy* je podľa SSSJ (2011) idiómom, t. j. zaumieniť si. Ostatné varianty prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

fierce determination – preložené ako *pevné odhodlanie, pevné rozhodnutie, prudká rozhodnosť, nezlomná vôľa, zaťaté odhodlanie, vrúcna odhodlanosť, neochvejné odhodlanie, rázne rozhodnutie, nesmierne odhodlanie, pevne sa rozhodnúť, pevne si zaumieniť a z celej sily*

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

proper training – preložené ako *správny tréning, vhodný tréning, poriadny výcvik, náležitá príprava, primeraný tréning, stále cvičenie, patričný výcvik a patričná výchova*

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

legal training – preložené ako *právnická prax, právnické znalosti, právnický tréning (doslovný preklad), právnické vzdelanie, štúdium práva a právnická škola*

Vo všetkých typoch prekladu ide opäť o voľné slovné spojenia.

social skill – preložené ako *spoločenské zručnosti, spoločenská danosť, styk s ľuďmi, spoločenský život, spoločenské správanie, spoločenské kontakty, spoločenský styk, spoločenský šarm, sociálna zrelosť, spoločenské maniere, sociálne zručnosti a sociálna inteligencia*

Vo všetkých variantoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

considerable skill – preložené ako *značná zručnosť/značná schopnosť, nesmierna zručnosť, pozoruhodné schopnosti, byť v niečom dobrý, mať na niečo talent, skúsený tesár a šikovné ruky*

Aj v tomto prípade hovoríme o voľných slovných spojeniach vo všetkých variantoch prekladu.

4.4 Tematický okruh: umenie a kultúra

V rámci tematického okruhu *umenie a kultúra* bolo dohromady nájdených šesť kolokácií v anglickom jazyku. Ide o nasledovné kolokácie:

liberal art – preložené ako *slobodné umenie, umenie, umelecká oblasť, humanitná vysoká, humanitný predmet, liberálne umenie* (doslovný preklad), *výtvarná akadémia* a *vysoká škola múzických umení*

Preklad *vysoká škola múzických umení* je podľa SSSJ (2015) kolokáciou, t. j. umelecká vysoká škola pripravujúca odborníkov z oblasti divadla, bábkarstva, hudby, tanca, filmu a televíznej tvorby. Ostatné formy prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

slow dance – preložené ako *pomalý tanec* (doslovný preklad), *pomalý balet, pomalá pieseň, pomalý manéver* a *pomalé rytmy*

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

nasty habit – preložené ako *odporný zvyk, hnusný zvyk, príšerný zvyk, nemilý zvyk, zlý zvyk, otrasný zlozvyk, škaredý zvyk, nepekny zvyk, nechutný zvyk* a *hnusný zlozvyk*

Vo všetkých formách prekladu ide o voľné slovné spojenia.

personal habit – preložené ako *osobný návyk, osobný zlozvyk, povahová črta, súkromné veci, čudné zvyky* a *pochybné spôsoby*

Opäť možno hovoriť o voľných slovných spojeniach vo všetkých variantoch prekladu.

filthy habit – preložené ako *hnusný zlozvyk, odporný zlozvyk, mrzký zlozvyk, nezriadené chůtky* a *špinavý habit* (doslovný preklad)

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

extreme gentleness – preložené ako *extrémna nežnosť* (doslovný preklad), *mimoriadna nežnosť, mimoriadna neha* a *prehnaná nežnosť*

Aj v tomto prípade možno vo všetkých variantoch prekladu hovoriť o voľných slovných spojeniach.

4.5 Tematický okruh: cestovanie

V rámci tematického okruhu *cestovanie* bolo dohromady nájdených desať kolokácií v anglickom jazyku. Ide o nasledovné kolokácie:

ultimate destination – preložené ako *konečný cieľ, cieľ, posledné miesto, konečný adresát, konečná, krátka zastávka, posledný kus, koniec cesty, niekde skončiť, cieľ cesty, posledná cesta, ísť do Gustávie* a *mať namierené do Kráľovského divadla*

Preklad *posledná cesta* je podľa SSSJ (2006) idiómom, t. j. pohreb. Ostatné varianty prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

intended destination – preložené ako *určený cieľ, zamýšľaný cieľ, určená adresa, niekam odcestovať a ísť tam, kam má človek namierené*

Vo všetkých typoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

exciting adventure – preložené ako *vzrušujúce dobrodružstvo, napínavé dobrodružstvo, ohromné dobrodružstvo, uchvacujúce dobrodružstvo, vzrušujúci príbeh a vzrušujúca výprava*

Opäť hovoríme o voľných slovných spojeniach.

deft movement – preložené ako *obratný pohyb, šikovný pohyb, ľahký pohyb, zručný pohyb, precízny pohyb, rýchly pohyb a šikovné narábanie*

Aj v tomto prípade hovoríme o voľných slovných spojeniach.

convulsive movement – preložené ako *kŕčovitý pohyb, nervózne sa potrhávať, byť v kŕčoch, kŕčovito sa pohnúť, kŕčovito sa mykať, nepokojne sa vrtieť a prudký kŕč*

Vo všetkých variantoch prekladu hovoríme o voľných slovných spojeniach.

stealthy movement – preložené ako *kradmý pohyb (doslovný preklad), opatrný pohyb, zakrádava chôdza, úsporný pohyb a rovnomerný pohyb*

Vo všetkých variantoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

brilliant plan – preložené ako *vynikajúci plán, geniálny plán, brilantný plán (doslovný preklad), skutočne jedinečný plán, výborný plán, úžasný plán a skvelý plán*

Vo všetkých variantoch prekladu ide o voľné slovné spojenia.

clever plan – preložené ako *múdry plán, bystrý plán, dobrý plán, šikovný plán, dôvtipný plán, skvelý plán, chytrý plán, dômyselný plán a dobre vymyslené*

Aj v tomto prípade ide o voľné slovné spojenia.

wry amusement – preložené ako *ironické pobavenie, sarkastické pobavenie, suché pobavenie, ironický podtón, uštipačný tón, trpký úsmev, trpký úžas, šibalské ohníčky, povýšenecký výraz, pobavenie sa uškrnúť a všetko obrátiť na žart*

Preklad *všetko obrátiť na žart* je idiómom, t. j. nevedieť brať veci vážne a zo všetkého si robiť srandu. Ostatné formy prekladu sú voľnými slovnými spojeniami.

sardonic amusement – preložené ako *ironické pobavenie, trpké pobavenie, ironický tón, ironický úsmev, trpko pobavený a posmešné pobavenie*

Aj v tomto prípade ide o voľné slovné spojenia.

5. DISKUSIA

V rámci diskusie sa zameriame na náš druhý stanovený cieľ, ktorý pozostáva zo skúmania vplyvu kontextu a prekladateľských rozhodnutí vo vzťahu k translácii daných kolokácií v beletrii.

5.1 Tematický okruh: práca a povolanie

Vybrané substantívum v rámci tematického okruhu *práca a povolanie* je substantívum *business*. V korpuse sa vyskytuje 20 290-krát. Toto substantívum sme si

zvolili preto, lebo biznis je jednou zo súčastí práce a povolania. Mnoho ľudí si zarába na živobytie práve tým, že majú rozbehnuté rôzne formy biznisu. V rámci kolokačnej štatistiky pre anglický jazyk sú asociačné miery anglickej kolokácie *profitable business* nasledovné: MI-score = 18,223, T-score = 3,606 a logDice = 10,189. V rámci kolokačnej štatistiky pre slovenský jazyk sú asociačné miery slovenského prekladu *výhodný obchod* nasledovné: MI-score = 20,729, T-score = 3,873 a logDice = 12,819.

Spojenie *profitable business* v anglickom jazyku naozaj je kolokáciou. Indikuje to vysoká hodnota MI v korpuse (18,223) a potvrdzuje to aj Martins (2017, s. 22). V slovenskom jazyku ide o voľné slovné spojenie aj napriek vysokej hodnote MI (20,729) v slovensko-anglickej časti paralelného podkorpusu. Avšak preklad *lacný peniaz*, t. j. *kúpiť niečo za lacný peniaz* je podľa SSSJ (2011) idióm.

V spojení s adjektívom *profitable* sa dané substantívum vyskytuje 13-krát. Preklady anglickej kolokácie *profitable business* nájdené v anglicko-slovenskej paralelnej časti SNK^[6] sú nasledovné: *výnosný obchod* (4), preložili Tamara Chovanová a Milada Paulenová; *dostatočný príjem* (1), preložil Milan Kopecký; *lacný peniaz* (1), preložila Elvíra Haugová; *zisková firma* (1), preložila Jarmila Samcová; *výhodný obchodný vzťah* (1), neznámy prekladateľ; *výnosné* (3), preložila Katarína Karovičová; *zisková baňa* (1), preložila Viera Detková; *výborne zarábať* (1), preložil Viktor Krupa.

Slovné spojenie *profitable business* bolo preložené explicitačne ako *výhodný obchodný vzťah*, kalkovo *zisková firma*, modulačne *lacný peniaz* či *dostatočný príjem*.

Modulačno-idiomatickým prekladom *lacný peniaz* opisovala prekladateľka Elvíra Haugová starú fabriku, ktorú mohol Clay z diela *Vnútorňý oheň* od Kat Martiновой získať lacnejšie a výhodnejšie.

Ďalší modulačný preklad *dostatočný príjem* bol použitý prekladateľom Milanom Kopeckým. Prekladateľ opisoval obchod, ktorý poskytoval rodine zdroj peňazí a stal sa pre nich postačujúcim prostriedkom na zaobstaranie živobytia.

Explicitačným prekladom *výhodný obchodný vzťah* opisoval neznámy prekladateľ spojenectvo dvoch rodinných podnikov, ktoré po spojení zosilneli.

Kalkový preklad *zisková firma* opisoval firmu Saxony Franklin, ako to vyplývalo z účtovných kníh. Kalkovo-modulačný preklad *zisková baňa*, ktorý použila prekladateľka Viera Detková, označoval rodinnú baňu, ktorú Tolliver Deene premenil na prosperujúci rodinný podnik, ktorý sa stal prameňom bohatstva pre celú rodinu.

Generalizačno-transpozičným prekladom *výnosné* opisovala prekladateľka Katarína Karovičová pestovanie cukrovej trstiny aj v čase krízy.

Napokon prekladateľ Viktor Krupa komunikatívno-explicitačným prekladom *výborne zarábať* poukazoval na tesára, ktorý sa výborne živil svojím remeslom.

Ekvivalenčným prekladom *výnosný obchod* opisovali prekladateľky Tamara Chovanová a Milada Paulenová výhodnú kúpu kosačky v akcii alebo vzájomnú dohodu dvoch kamarátov o prerozdelení majetku po ich zosnulom kamarátovi z vysokej školy.

Z korpusovej analýzy slovného spojenia *profitable business* vyplýva, že toto slovné spojenie sa vyskytuje v troch sémantických oblastiach, a to v obchodnej (*výnosný obchod, výnosné, lacný peniaz*), v pracovnej (*dostatočný príjem, výborne zarábať*) a v podnikateľskej oblasti (*zisková firma, zisková baňa, výhodný obchodný vzťah*). Prekladatelia vychádzali z kontextu, v ktorom bolo dané slovné spojenie použité. Variant prekladu teda závisel od toho, o čo v danom texte išlo. V rámci prekladov boli spomenuté tri oblasti, a to obchodná, pracovná a podnikateľská. Prekladatelia sa navyše vo všetkých oblastiach prekladu snažili hľadať vhodné slovné spojenia aj v inom ako v ich prvotnom význame. Tým preukázali svoju výbornú interpretačnú prekladateľskú kompetenciu.

5.2 Tematický okruh: domov a bývanie

Vybrané substantívum v rámci tematického okruhu *domov a bývanie* je substantívum *life*. V korpuse sa vyskytuje 68 129-krát. Toto substantívum sme si zvolili preto, lebo život je typickou súčasťou domova. V usporiadanom domove sa život môže naplno a plnohodnotne rozvíjať. V rámci kolokačnej štatistiky pre anglický jazyk sú asociačné miery anglickej kolokácie *sheltered life* nasledovné: MI-score = 18,671, T-score = 5,831 a logDice = 11,898. V rámci kolokačnej štatistiky pre slovenský jazyk sú asociačné miery slovenského prekladu *chránený život* nasledovné: MI-score = 14,160, T-score = 8,660 a logDice = 8,911.

Spojenie *sheltered life* v anglickom jazyku je kolokáciou, ako to indikuje vysoká hodnota MI v korpuse (18,671). Potvrďuje to aj slovník Longman Dictionary. V slovenskom jazyku ide o voľné slovné spojenia aj napriek vysokej hodnote MI (14,160) v slovensko-anglickej časti podkorpusu. Avšak preklady *žiť ako vo vatičke*, t. j. mať sa veľmi dobre, a *žiť ako v klietke*, t. j. byť obmedzovaný vo voľnosti, sú idiómami. Ostatné formy prekladu do slovenského jazyka sú voľnými slovnými spojeniami.

V spojení s adjektívom *sheltered* sa dané substantívum vyskytuje 34-krát. Prekladové ekvivalenty anglickej kolokácie *sheltered life* nájdené v anglicko-slovenskej paralelnej časti SNK^[6] sú nasledovné: *chránený život* (3), neznámy prekladateľ; *striedmy život* (3), neznámy prekladateľ; *utiahnutý život* (2), preložil Tomáš Trancygier; *nenápadný život* (2), neznámy prekladateľ; *skleníkový život* (3), preložil Juraj Vojtek; *krotký život* (3), neznámy prekladateľ; *fádny život* (1), preložila Nora Hrušková; *bezstarostný život* (1), preložila Oľga Ruppeldtová-Andrášová; *bezpečný život* (1), neznámy prekladateľ; *žiť zápečnícky* (1), preložil Otakar Kořínek; *žiť v závetri*

(1), preložil Otakar Kořínek; *žiť ako v klietke* (1), preložila Dáša Zvončeková; *žiť ako vo vatičke* (1), neznámy prekladateľ; *žiť pod ochranou* (1), neznámy prekladateľ; *byť chránený* (2), preložila Adriana Oravcová; *nezažiť toho dost'* (1), preložila Miriam Ghaniová; *žiť utiahnuto* (3), preložili Tamara Chovanová a Alexandra Ruppeldtová; *ulita* (1), preložila Mária Orlíková; *ústranie* (2), preložili Tamara Chovanová a Viktor Krupa; *skleník* (1), preložila Tamara Chovanová.

Generalizačno-transpozičné preklady *ulita*, *ústranie* či *skleník* vyjadrovali rezervovaný spôsob života spomínaných postáv.

Verný preklad *striedmy život*, komunikatívny preklad *krotký život*, sémantický preklad *nenápadný život*, verný preklad *utiahnutý život* či modulačný preklad *skleníkový život* vyjadrovali, že spomínané postavy v dielach sa vyznačujú svojou skromnosťou a nepotrpia si na drahé a prepychové veci, ale dokážu žiť aj veľmi jednoducho.

Komunikatívnym prekladom *fádny život* poukazovala prekladateľka Nora Hrušková na spôsob, akým žila Lucy z diela od Julie Quinnovej *Na ceste k sobášu*. Jej spôsob života považovala za jednotvárny a stereotypný.

Ekvivalenčným prekladom *bezstarostný život* poukazovala prekladateľka Oľga Ruppeldtová-Andrášová na skutočnosť, že daná postava nikdy nezažila v živote nič, čo by ju poriadne vykoľajilo alebo jej prinieslo pocit nepohodlia.

Sémantickým prekladom *bezpečný život* poukazoval neznámy prekladateľ na to, že spoločný život dvoch mladých zamilovaných ľudí, ktorým na sebe záleží, je aj bezpečný, pretože obaja si navzájom ponúkajú bezpečný priestor, v ktorom môžu spoločne fungovať a rásť.

Explicitačno-transpozičné preklady *žiť utiahnuto*, *žiť zápečnícky* a *žiť v závetrí* opisujú samotársky spôsob života daných postáv, ktorým tento spôsob vyhovuje.

Idiomatickým prekladom *žiť ako v klietke* vyjadrila prekladateľka Dáša Zvončeková obmedzenosť slobody pohybu danej postavy, pretože jej manžel bol veľmi žiarlivý. Naopak, ďalší idiomatický preklad *žiť ako vo vatičke* vyjadroval komfort, v ktorom ľudia žili.

Explicitačno-transpozičné preklady *žiť pod ochranou* a *byť chránený* vyjadrovali bezpečie, ktoré z daných miest plynulo. Napokon explicitačný preklad *nezažiť toho dost'* pochádzal z diela Jo Beverleyovej *Hazard s láskou*. Anne v konkrétnom kontexte spomenula, ako sa ešte neviezla na drožke, a na to jej de Vere povedal, že ešte toho asi veľa v živote nezažila.

Z korpusovej analýzy slovného spojenia *sheltered life* vyplývajú nasledovné sémantické oblasti aplikácie prekladu: 1. Život môže mať charakter bezpečného a láskyplného miesta. Vyjadrujú to preklady *chránený život*, *bezpečný život*, *byť chránený* a *žiť pod ochranou*. 2. Život môže byť niekedy nudný. Vyjadrujú to preklady *žiť zápečnícky*, *krotký život*, *nenápadný život* a *fádny život*. 3. Život môže niekedy vzbudiť aj

pocit strachu a neistoty. Vyjadrujú to preklady *utiahnutý život*, *skleníkový život*, *žiť utiahnuto*, *ulita*, *skleník*, *ústranie*, *žiť v závetrí*, *nezažiť toho dost'*, *žiť ako v klietke* a *striedmy život*. 4. Život môže byť napokon veľmi pohodový. Vyjadrujú to preklady *bezstarostný život* a *žiť ako vo vatičke* (aj *žiť ako v bavlnke*, *žiť/mať sa ako prasa v žite* a i.). I v tomto tematickom okruhu možno vidieť, že oblasti aplikácie prekladu sú rôzne a závisí od kontextu, ako je dané slovné spojenie preložené. Navyše prekladatelia sa snažili zachovať variabilitu prekladu tým, že v spomínaných oblastiach aplikácie siahli po rôznych variantoch prekladových ekvivalentov, čím obohatili cieľový text.

5.3 Tematický okruh: šport

Vybrané substantívum v rámci tematického okruhu šport je substantívum *determination*. V korpuse sa vyskytuje 1 302-krát. Toto substantívum sme si zvolili preto, lebo odhodlanie je neodmysliteľným prvkom pri podávaní dobrých športových výkonov v akomkoľvek druhu športu. V rámci kolokačnej štatistiky pre anglický jazyk sú asociačné miery anglickej kolokácie *stubborn determination* nasledovné: MI-score = 16,078, T-score = 3,000 a logDice = 7,557. V rámci kolokačnej štatistiky pre slovenský jazyk sú asociačné miery slovenského prekladu *tvrdohlavé odhodlanie* nasledovné: MI-score = 15,715, T-score = 5,000 a logDice = 8,881.

Spojenie *stubborn determination* v anglickom jazyku je kolokáciou, ako to indikuje vysoká hodnota MI v korpuse (16,078). Potvrzuje to aj online kolokačný slovník Macmillan dictionary (2009 – 2021). V slovenskom jazyku ide o voľné slovné spojenia aj napriek vysokej hodnote MI v slovensko-anglickom paralelnom podkorpuse (15,715). Avšak preklad *vziať si niečo do hlavy*, t. j. zaumieniť si je v slovenskom jazyku idiómom (SSSJ, 2011).

V spojení s adjektívom *stubborn* sa dané substantívum vyskytuje 9-krát. Preklady anglickej kolokácie *stubborn determination* nájdené v anglicko-slovenskej paralelnej časti SNK^[6] sú nasledovné: *vzdorovitá rozhodnosť* (2), preložil Ján Dulla; *nevídaná vytrvalosť* (1), preložila Danica Gondová; *tvrdohlavé odhodlanie* (2), preložili Alena Redlingerová a Ľuba Kukučková; *zanovitý výraz tváre* (1), preložila Jana Nagyová; *tvrdohlavo si stáť za svojím* (1), neznámy prekladateľ; *tvrdosijne nástožiť na niečom* (1), preložila Jana Melcerová; *vziať si niečo do hlavy* (1), preložila Marta Frühaufová.

Modulačno-komunikatívnym prekladom *nevídaná vytrvalosť* opisovala prekladateľka Danica Gondová vytrvalosť ženy, ktorá sa stala výbornou jazdkyňou práve vďaka svojej neobľomnej vôli.

Kalkovým prekladom *tvrdohlavé odhodlanie* opisovali prekladateľky Alena Redlingerová a Ľuba Kukučková odhodlanie ženy, ktorá odišla na dlhú púť, aby našla svojich rodičov. Zistila totiž, že je adoptovaná a chcela sa dozvedieť viac o svojom pôvode.

Explicitačným prekladom *zanovitý výraz tváře* opisovala Jana Nagyová výraz tváre ženy, ktorá si bola istá, že jej priateľ ju klame. On sa zo všetkých síl snažil, aby mu uverila, no márne, pretože jeho činy hovorili o opak.

Explicitačno-transpozíčnými prekladmi *tvrdohlavo si stát' za svojim* alebo *tvrdohlavo nástojit' na niečom* opisovali Jana Melcerová a neznámy prekladateľ povahové črty postáv, ktorých povahu ich priatelia už dobre poznali a vedeli, že sa len tak nevzdajú.

Idiomatickým prekladom *vziať si niečo do hlavy* opisovala Marta Frühaufová postavu, ktorá sa za každú cenu chcela dostať do Texasu aj napriek tomu, že jej priatelia to nechceli dovoliť. Poznali Texas ako nebezpečné mesto, v ktorom sa často diali výtržnosti rôzneho druhu.

Z korpusovej analýzy slovného spojenia *stubborn determination* vyplýva, že toto slovné spojenie sa vyskytuje v troch sémantických oblastiach: 1. výkony v športe (*vzdorovitá rozhodnosť, nevídaná rozhodnosť*), 2. povahová črta človeka (*tvrdohlavé odhodlanie, tvrdohlavo si stát' za svojim, vziať si niečo do hlavy, tvrdošijne nástojit' na niečom*), 3. nehody medzi priateľmi, manželmi a pod. (*zanovitý výraz tváre*). Vo všetkých troch sémantických oblastiach možno vidieť rôzne formy prekladu. Nešlo o jedného a toho istého prekladateľa, ktorý by sa snažil o „sprestenie“ textu. Skôr išlo o rozličných prekladateľov, ktorí sa rozhodli použiť synonymické prvky pri preklade, t. j. nepridžali sa iba prvotného významu slovného spojenia.

5.4 Tematický okruh: umenie a kultúra

Vybrané substantívum v rámci tematického okruhu umenie a kultúra je substantívum *art*. V korpuse sa vyskytuje 7 362-krát. Toto substantívum sme si zvolili preto, lebo tematicky spadá do okruhu umenie a kultúra a predstavuje jedno z najzákladnejších slov v danej tematickej oblasti, je dokonca v samotnom názve témy. V rámci kolokačnej štatistiky pre anglický jazyk sú asociačné miery anglickej kolokácie *liberal art* nasledovné: MI-score = 17,904, T-score = 4,359 a logDice = 10,409. V rámci kolokačnej štatistiky pre slovenský jazyk sú asociačné miery slovenského prekladu *slobodné umenie* nasledovné: MI-score = 18,669, T-score = 4,000 a logDice = 11,111.

Hodnota MI v korpuse (17,904) indikuje, že dané slovné spojenie je kolokáciou. Slovné spojenie *liberal art/-s* v anglickom jazyku je naozaj kolokáciou, ako to uvádza aj slovník súčasného anglického jazyka Longman Dictionary of Contemporary English. Slovník uvádza, že dané slovné spojenie je kolokáciou opisujúcou oblasť učenia zameranú na rozvoj myslenia jednotlivca a na rozvoj jeho všeobecných vedomostí. V slovenskom jazyku je toto slovné spojenie voľným slovným spojením (v zmysle umenie bez hraníc) aj napriek vysokej hodnote MI v slovensko-anglickej paralelnej časti podkorpusu (18,669). Avšak preklad *Vysoká škola múzických umení*

je aj podľa SSSJ (2015) v slovenskom jazyku kolokáciou, t. j. umelecká vysoká škola pripravujúca odborníkov z oblasti divadla, bábkarstva, hudby, tanca, filmu a televíznej tvorby.

V spojení s adjektívom *liberal* sa dané substantívum vyskytuje 19-krát. Preklady anglickej kolokácie *liberal art* nájdené v anglicko-slovenskej paralelnej časti SNK^[6] sú nasledovné: *slobodné umenie* (8), preložili Danica Gondová, Patrik Frank a Martin Štulajter; *umenie* (4), preložili Miriam Ghaniová a Marína Gálišová; *umelecká oblasť* (2), preložila Miriam Ghaniová; *humanitný predmet* (1), neznámy prekladateľ; *humanitná vysoká* (1), preložila Marína Gálišová; *vysoká škola múzických umení* (1), preložila Melita Albrechtová; *výtvarná akadémia* (1), preložil Jozef Kot; *liberálne umenie* (1), neznámy prekladateľ.

V ôsmich prípadoch bolo spojenie *liberal art* preložené ako *slobodné umenie*, v štyroch prekladoch ako *umenie*. V prípade generalizačného prekladu *umenie* prekladateľka Marína Gálišová a Miriam Ghaniová nahradili spojenie *liberal art* jedným slovom a v podstate tak toto spojenie zovšeobecnil. Urobili tak zrejme preto, lebo z kontextu bolo možné pochopiť, o čo ide, aj bez bližšieho špecifikovania typu umenia.

V rámci dvoch prekladov bolo spojenie *liberal art* preložené modulačne ako *umelecká oblasť* alebo *humanitný predmet*. Modulačný preklad *umelecká oblasť* prekladateľka Miriam Ghaniová použila zrejme preto, lebo chcela použiť iné pomenovanie, snažila sa nájsť iný spôsob, ako možno zachytiť podstatu kontextu tým, že použila moduláciu. Ďalší modulačný preklad *humanitný predmet* pochádzal z originálu *liberal arts course*.

V prípade troch prekladových ekvivalentov bol použitý modulačno-explicitačný preklad, a to *humanitná vysoká*, *vysoká škola múzických umení* a *výtvarná akadémia*. Všetky tieto slovné spojenia vychádzali z kontextu, v ktorom boli použité a prekladatelia ich preložili tak, aby čitateľovi bolo jasné, o čo v danom texte ide. V jednom prípade bol použitý kalkový (doslovný) preklad *liberálne umenie*. Prekladateľ nebol uvedený.

Z korpusovej analýzy slovného spojenia *liberal art* vyplýva, že toto slovné spojenie sa vyskytuje v dvoch sémantických oblastiach: 1. v umeleckej oblasti (*slobodné umenie*, *umelecká oblasť*, *umenie*, *liberálne umenie*) a 2. v akademickej oblasti (*humanitný predmet*, *výtvarná akadémia*, *humanitná vysoká*, *Vysoká škola múzických umení*). Varianty prekladu aj v tomto prípade záviseli od kontextu použitia a od rozhodnutí prekladateľa, ktoré ovplyvnili voľbu slovenského ekvivalentu, popr. substitučný prvok vo forme iného prekladateľského postupu.

5.5 Tematický okruh: cestovanie

Vybrané substantívum v rámci tematického okruhu cestovanie je substantívum *destination*. V korpuse sa vyskytuje 1 239-krát. Toto substantívum sme si zvolili preto,

lebo v rámci cestovania sa veľmi často spomínajú rôzne destinácie, resp. cestovateľské ciele, ktoré by ľudia chceli dosiahnuť a kam by sa chceli dostať. V rámci kolokačnej štatistiky pre anglický jazyk sú asociačné miery anglickej kolokácie *ultimate destination* nasledovné: MI-score = 16,931, T-score = 4,899 a logDice = 9,794. V rámci kolokačnej štatistiky pre slovenský jazyk sú asociačné miery slovenského prekladu *konečný cieľ* nasledovné: MI-score = 18,729, T-score = 4,796 a logDice = 11,647.

Spojenie *ultimate destination* v anglickom jazyku je kolokáciou, ako to naznačuje vysoká hodnota MI v korpuse (16,931). Potvrďuje to aj online kolokačný slovník Online OXFORD Collocation Dictionary. V slovenskom jazyku ide o voľné slovné spojenia aj napriek vysokej hodnote MI v slovensko-anglickej paralelnej časti podkorpusu (18,729). Avšak preklad *posledná cesta* je idiómom (SSSJ, 2006). Ide o význam *posledná cesta*, t. j. pohreb.

V spojení s adjektívom *ultimate* sa dané substantívum vyskytuje 24-krát. Preklady anglickej kolokácie *ultimate destination* nájdené v anglicko-slovenskej paralelnej časti SNK^[6] sú nasledovné: *konečný cieľ* (4), preložili Otakar Kořínek a Hviezdoslav Herman; *cieľ* (5), preložili Dušan Janák a Milada Paulenová; *konečná* (2), preložila Katarína Jusková; *posledné miesto* (1), preložila Miroslava Majerčíková; *konečný adresát* (1), preložil Pavel Vilikovský; *krátka zastávka* (1), preložila Danica Gondová; *posledný kus* (1), preložil Otakar Kořínek; *posledná cesta* (2), preložila Milada Paulenová; *ísť do Gustávie* (1), preložila Alena Redlingerová; *mať namierené do Kráľovského divadla* (1), preložil Tomáš Trancygier; *koniec cesty* (1), preložil Hviezdoslav Herman; *cieľ cesty* (2), preložila Dana Brenčičová; *niekde skončiť* (2), preložila Eva Kováčová.

V siedmich prípadoch bol použitý generalizačný preklad *cieľ* a generalizačno-transpozíčný preklad *konečná*. Slovo *konečná* sa v slovenskom jazyku používa na označenie konca cesty, ktorú má cestujúci pred sebou, a je v našom jazykovom systéme pomerne zaužívané. Slovo *cieľ* rovnako označuje konečnú stanicu v rámci zvoleného cestovateľského cieľa.

Verným prekladom *posledné miesto* a ekvivalenčným prekladom *konečný adresát* opisovali prekladatelia Miroslava Majerčíková a Pavel Vilikovský cieľovú rovinu pred dosiahnutím zvoleného cestovateľského cieľa.

Komunikatívnym prekladom *krátka zastávka* opisovala Danica Gondová dočasné útočisko rodiny, ktorá strávila víkend v horách na chate. Toto miesto budilo u nich pocit bezpečia a ochrany.

Modulačným prekladom *posledný kus* opisoval Otakar Kořínek posledný kus (cesty), ktorý mal turista pred sebou. V kontexte išlo o opis výstupu na obrovskú horu.

Idiomatickým prekladom *posledná cesta* opisovala Milada Paulenová sprevádzanie mŕtveho človeka na jeho poslednej ceste. Išlo o opis pohrebných obradov.

Explicitačnými prekladmi *ísť do Gustávie* a *mať namierené do Kráľovského divadla* opisovali prekladatelia Alena Redlingerová a Tomáš Trancygier presne stanovené ciele dotýčajúcich postáv v dielach. Recipient tak mohol lepšie pochopiť daný kontext.

Ďalšími explicitačnými prekladmi *koniec cesty* a *cieľ cesty* prekladatelia Hviezdoslav Herman a Dana Brenčíčová opäť opisovali konečnú zastávku v rámci cestovania. Išlo o opis hôr, ktoré boli pre turistu cieľovou rovinkou, alebo o opis poslednej turistickej atrakcie naplánovanej počas cesty okolo sveta.

Modulačným prekladom *niekde skončiť* opisovala Eva Kováčová scénu, v ktorej sa vrah snažil zahľadiť stopy po spáchanom zločine. Perinu hodil do kozuba (skončila v kozube), aby tak zničil aj posledné možné dôkazové materiály.

Z korpusovej analýzy slovného spojenia *ultimate destination* vyplýva, že toto slovné spojenie môže byť použité v štyroch sémantických oblastiach: 1. ukončenie životnej púte (*posledná cesta*), 2. koniec nejakej cesty v zmysle výletu (*cieľ, konečný cieľ, posledné miesto, konečná, konečný adresát, cieľ cesty, koniec cesty, posledný kus, niekde skončiť*), 3. konkrétne stanovený cieľ cesty (*ísť do Gustávie, mať namierené do Kráľovského divadla*), 4. dočasné miesto zotrvania (*krátka zastávka*). Rôzne aplikačné zložky indikovali rôzne varianty prekladu, ktoré daní prekladatelia volili na základe významu vyplývajúceho z kontextu. Aj keď išlo o rôznych prekladateľov, možno povedať, že druhotné významy slovného spojenia *ultimate destination* prispievali k obohateniu cieľového textu a zároveň aj k obohateniu slovnej zásoby recipienta.

6. ZHRNUTIE VÝSLEDKOV

V rámci nášho výskumu bolo celkovo analyzovaných štyridsaťpäť rôznych kolokácií z tematických okruhov *práca a povolanie, domov a bývanie, šport, umenie a kultúra a cestovanie*.

Výsledky výskumu štúdie priniesli zaujímavé zistenia. Všetky skúmané anglické kolokácie boli po preklade do slovenčiny buď voľnými slovnými spojeniami (67 %), alebo idiómami (31 %).

S výnimkou jedného prekladového ekvivalentu (2 %), ktorý bol v slovenskom jazyku kolokáciou. Išlo o preklad anglickej kolokácie *liberal art – Vysoká škola múzických umení*.

Štrnásť variantov prekladu bolo v slovenskom jazyku idiómami (tab. 1).

Tab. 1: Sumarizácia výsledkov slovenských prekladov anglických kolokácií vo funkcii idiómu

Anglická kolokácia	Slovenský preklad vo funkcii idiómu
<i>busy schedule</i>	<i>nájsť si na niekoho čas, mať plné ruky práce, mať práce vyše hlavy</i>
<i>convenient place</i>	<i>byť ako štvorené</i>
<i>excellent health</i>	<i>zdravie výborne slúži, byť zdravý ako ryba, byť zdravý ako buk</i>
<i>ill health</i>	<i>zdravie už neslúži</i>
<i>profitable business</i>	<i>lacný peniaz, resp. kúpiť niečo za lacný peniaz</i>

<i>sheltered life</i>	<i>žiť ako vo vatičke, žiť ako v klietke</i>
<i>stubborn determination</i>	<i>vziať si niečo do hlavy</i>
<i>ultimate destination</i>	<i>posledná cešta</i>
<i>wry amusement</i>	<i>obrátiť niečo na žart</i>

7. ZÁVER

Z výsledkov korpusovej analýzy možno konštatovať, že dôležitú úlohu pri určení toho, o aké slovné spojenie išlo, zohrával prekladový aspekt, resp. rozhodovanie prekladateľa (jeho interpretačná prekladateľská kompetencia), v závislosti od kontextu, v ktorom sa dané slovné spojenie, resp. kolokácia nachádzala. Z kontextu potom vyplývalo aj to, pre aký variant prekladu sa prekladateľ rozhodol. Z našej kontrastívnej analýzy vyplynulo, že prekladatelia sa snažili zachovať variabilitu prekladu kolokácií, čo možno vidieť v rôznych aplikačných kontextoch prekladov. Pri preklade používali nielen prvotný, ale aj druhotný význam daných slovných spojení, čo dokazovalo ich výbornú prekladateľskú kompetenciu, predovšetkým interpretačnú. Z translatologického hľadiska možno konštatovať, že takýto prístup vedie k obohateniu cieľového textu a jazyka o nové lexikálne prvky, a rovnako prispieva k adekvátnemu prekladu z hľadiska translátu.

Prínosom nášho článku je konfrontačný výskum kolokácií v anglickom a v slovenskom jazyku; vyzdvihnutie miesta prekladu v rámci korpusovej lingvistiky; prepojenie lingvistického a literárneho aspektu, t. j. využitie umeleckých textov na lingvisticko-translatologickú analýzu a využitie výskumného materiálu aj na edukačné účely, t. j. pri výučbe anglického i slovenského jazyka.

Vzhľadom na širší interlingválny výskum považujeme za perspektívne potvrdiť význam korpusov pri translácii a uskutočniť experiment, v ktorom by sa porovnávala kvalita prekladu kolokácií bez použitia korpusu a pri jeho využití a i. Rovnako zaujímavé by bolo porovnanie širšieho diapazónu jazykov (napr., nemecký jazyk, francúzsky jazyk a i.), resp. preklad z anglického do nemeckého jazyka alebo do iného zvoleného jazyka, pričom slovenský jazyk by bol použitý ako medzijazyk.

Literatúra

- BAKER, Mona: In other words: A coursebook on Translation. London: Routledge 1992, s. 49 – 51.
- BENKO, Vladimír a kol.: Webové korpusy ARANEA. Učebnica pre učiteľov cudzích jazykov, prekladateľov, tlmočníkov, filológov a študentov filologických odborov. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2019, s. 42 – 44.
- CALTÍKOVÁ, Milada: Slovenský jazyk a literatúra. Bratislava: Enigma 2002, s. 35 a 50.
- COWIE, Antony P. et al.: General Introduction. In: Oxford Dictionary of Current Idiomatic English. Vol. 2. Phrase, Clause and Sentence Idioms. Oxford – London – Cape Town: Oxford University Press 1983, s. x. – xvii a 25.

- CRUSE, David Alan: *Lexical Semantics*. Cambridge – New York – Sydney: Cambridge University Press 1985, s. 40.
- ČERMÁK, František: Syntagmatika slovníku: typy lexikálních kombinací. In: *Čeština – univerzália a specifika*. 3. Eds. Z. Hladká – P. Karlík. Brno: Masarykova univerzita v Brně 2001, s. 254.
- ĎURČO, Peter: Feste Wortverbindungen im Kontrast. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda 2010. In: *Philologia*, 2019, roč. XXIX, č. 1 – 2, s. 66.
- ĎURČO, Peter: Zásady spracovania slovníka kolokácií slovenského jazyka, s. 4. Dostupné na: <http://www.vronk.net/wicol/images/Zasady.pdf> (cit. 14. 7. 2021).
- ĎURČO, Peter – MAJCHRÁKOVÁ, Daniela a kol.: *Slovník slovných spojení. Podstatné mená*. Bratislava: Veda – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave – Filozofická fakulta UCM v Trnave 2017, s. 9 – 12.
- FIRTH, John Rupert: *Papers in Linguistics*. London: Oxford University Press 1957, s. 96.
- GROMOVÁ, Edit: *Teória a didaktika prekladu*. Nitra: Filozofická fakulta UKF 2003, s. 75.
- HAUSMANN, Franz Joseph: *Kollokationen im Deutschen Wörterbuch. Ein Beitrag zur Theorie des lexikographischen Beispiels*. In: *Lexikographie und Grammatik. Akten des Essener Kolloquismus zur Grammatik im Wörterbuch von 28. bis 30. 06. 1984*. Tübingen: Max Niemeyer 1984, s. 118.
- HEBRON, Malcolm: *Mastering the language of literature*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York: Palgrave Macmillan 2004, s. 133.
- HOEY, Michael: *Lexical Priming: A New Theory of Words and Language*. London: Routledge 2005, s. 158 – 159.
- JABER, Jamal: *A Textbook of Translation Concepts, Methods and Practice*. Al-Alin: University Book House 2005, s. 191 – 193.
- JAROŠOVÁ, Alexandra: Problém vymedzenia kolokácií. In: *Jazykovedný časopis*, 2007, roč. 58, č. 2, s. 84.
- LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel 1963. 283 s.
- MAJCHRÁKOVÁ, Daniela: Korpusový pohľad na spájateľnosť slov. In: *Slovenská reč*, 2011, roč. 76, č. 1 – 2, s. 84 – 90.
- MAJCHRÁKOVÁ, Daniela – ĎURČO, Peter: Compiling the first dictionary of Slovak collocations. In: *Feste Wortverbindungen und Lexikographie. Kolloquium zur Lexikographie und Wörterbuchforschung. Lexicographica, Series Maior 138*. Berlin – New York: De Gruyter 2010, s. 103 – 114.
- MAJCHRÁKOVÁ, Daniela – CHLPIKOVÁ, Katarína – BOBEKOVÁ, Kristína: *Slovník kolokácií prídavných mien v slovenčine*. Bratislava: Veda 2017, s. 7 – 12.
- MARTINS, Hélder Fanha: *Selected Collocations in English: Contribution to Business English Fluency*. Lisbon: Lisbon Accounting and Business School/ Lisbon Polytechnic Institute 2017, s. 22. Dostupné na: <https://repositorio.ipl.pt/bitstream/10400.21/7174/1/Selected%20Collocations%20in%20English-contributions%20to%20business%20English%20fluencyVF.pdf> (cit. 14. 7. 2021).
- MISTRÍK, Jozef: *Encyklopédia jazykovedy*. Bratislava: Obzor 1993, s. 405.
- MUNDAY, Jeremy: *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. London and New York: Routledge 2016, s. 88 – 93.
- NEWMARK, Peter: *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall 1988, s. 45 – 47.
- ORSOLYA, Gabriela: Kontrastívny výskum verbálnych kolokácií. In: *Varia XXV. Zborník príspevkov z XXV. kolokvia mladých jazykovedcov (Časť – Papiernička 23. – 25. 11. 2016)*. Bratislava: Slovenská jazyková spoločnosť pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV 2017, s. 287 – 293.
- PARROT, Martin: *Grammar for English Language Teachers*. Cambridge: Cambridge University Press 2010, s. 124.
- PECINA, Pavel – HOLUB, Martin: *Sémanticky významné kolokácie*. Praha: Universitas Carolina Pragensis 2002, s. 7 – 8.
- Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. [1. zv.]. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/> (cit. 14. 7. 2021).
- Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. [2. zv.]. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda 2011. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/> (cit. 14. 7. 2021).

Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N. [3. zv.]. Hl. red. A. Jarošová. Bratislava: Veda 2015. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/> (cit. 14. 7. 2021).

VAJIČKOVÁ Mária – LUŽA, Felicia Marilena: Ako ovplyvňuje typologická príslušnosť tvorbu kolokácií v cudzom jazyku. Na pozadí slovenčiny, nemčiny a rumunčiny. In: *Philologia*, 2019, roč. XXIX, č. 1 – 2, s. 17 – 34.

Internetové a korpusové zdroje:

- [1] Longman Dictionary. Dostupné na: a sheltered life/childhood/upbringing etc | meaning of a sheltered life/childhood/upbringing etc in Longman Dictionary of Contemporary English | LDOCE (ldoceonline.com) (cit. 14. 7. 2021).
- [2] Longman Dictionary of Contemporary English. Dostupné na: liberal arts | meaning of liberal arts in Longman Dictionary of Contemporary English | LDOCE (ldoceonline.com) (cit. 14. 7. 2021).
- [3] Macmillan Dictionary 2009 – 2021. Dostupné na: Collocations starting with a | Macmillan Dictionary (cit. 14. 7. 2021).
- [4] Online anglický slovník WORDNIK. Dostupné na: <https://www.wordnik.com/users/baja> (cit. 14. 7. 2021).
- [5] Online Oxford Collocation Dictionary. Dostupné na: Online Oxford Collocation Dictionary of English (freecollocation.com) (cit. 14. 7. 2021).
- [6] Slovenský národný korpus – par – sken – fic – 4.0 – en. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 2015. Dostupné na: <https://korpus.juls.savba.sk> (cit. 14. 7. 2021).